

Käsämän kasarmialue

(Kuvat: Jouko Koivu)

Talvisodan jälkeen kesällä 1940 Euroopan epävarma sotilaspoliittinen tilanne heijastui Suomeenkin. Neuvostoliittoa pidettiin arvaamattomana, joten Suomen sotilasjohto ryhtyi ”kaiken varalta” vahvistamaan erityisesti itärajan puolustusta. Rajan tuntumaan ruvettiin tekemään puolustusasemaa, josta käytettiin nimeä Salpa-asema. Rajalle perustettiin useita uusia varuskuntia, joissa alkoi aikaisempaa pitempi joukkojen koulutus sodanajan armeijaa ajatellen. Toimenpide vaati mittavaa rakennustoimintaa joukkojen majoittamiseksi, koska rauhanajan kasarmitiloja ei ollut riittävästi.

Myös pioneerijoukkoja katsottiin tarvittavan entistä enemmän, joten perustettiin neljä rauhanajan vahvuista pataljoonaa eri puolille maata. PionP 2 sijoittui Korialle valmiisiin kasarmitiloihin, mutta kolmelle muulle jouduttiin rakentamaan uudet tilat: PionP 1, PionP 3 ja PionP 4. Näistä **PionP 4 sijoitettiin Liperin aseman läheisyyteen Käsämään**, jossa ei ollut ennestään minkäänlaisia rakennuksia. Joukon koulutus ja rakennustyöt aloitettiin viipymättä. Pataljoonan ensimmäiseksi komentajaksi nimitettiin silloinen majuri **Hugo Bernhard Hornamo** (1902 – 1982) koko välirauhan ajaksi. Hänen sukunimensä mukaan kasarmialueesta käytettiin peitenimeä ”Horna” ja myös kylän asukkaat käyttivät Horna-nimeä. *Näitä asioita kuvataan mm. Pioneerieläinten historiassa 1918-1968 ja Matrikelissa Kadettiupseerit 1920-2010.*

Ylämyllyn varuskunta perustettiin 1940. Paloaukealle siirrettiin osa IV armeijakunnan 13. divisioonasta.

Jatkosodan aikana sinne sijoitettiin Ampumatarvikevarikko 4. Hyvän sijainnin vuoksi Ylämyllyn varuskunta ei loppunut muiden korpivaruskuntien tapaan sodan päätyttyä, vaan sinne sijoittui Kenttätykistörykmentti 1:n II patteristo.

1945 alkoi Ylämyllyn varuskunnan toinen vaihe tykistövaruskuntana. 1949 se nimitettiin virallisesti varuskunnaksi. Maaostojen jälkeen varuskunnan hallinnassa oli 420 ha. Tykistöosasto lakkautettiin 1990 ja siirrettiin Kajaaniin Kainuun Tykistörykmentin osaksi. Kauluslaatat vaihtuivat vihreiksi, koska Kontiorannan miehille tarvittiin lisätilaa. 1996 sekin käytännössä loppui.

IV Armeijakunnan Pioneeripataljoonan 1. Pioneerikomppania saapui ensimmäisenä 21.5.1940 Ylämyllylle ja kesäkuussa muita. Liperin kunnalta vuokrattiin alueita Ylämyllyn varuskunnalle. Jalkaväkirykmentti 37:n Pataljoona sijoittui Lautasuonlahden rannalle niin, että harjoitusalue ulottui Ylämyllyn kansakoulun länsipuolitse Pyhäselän rantaan. Pioneerit ryhtyivät heti toimenpiteisiin oman mukavuutensa lisäämiseksi. Ylämyllyn koulun tienoilta tien varresta varattiin pioneeripataljoonan lotille oma ala 25 x 25 m vuodeksi kerrallaan 200 mk:n vuotuisvuokralla. Kesän kuluessa pioneerit siirtyivät aluksi Ylämyllyn aseman eteläpuolelle ja siitä samana vuonna **Käsämän kasarmialueelle**. Joukko muuttui Pioneeripataljoona 4:ksi. Hornamo oli toiminnan loppuvaiheessa jo puolustusvoimien pääesikunnan pioneeritoiminnan päällikkönä.

18.06.2001 paljastettiin muistokiveen laatta, kun tuli kuluneeksi 60-vuotta pioneeripataljoona 13:n perustamisesta. Paikalla oli n. 40 pioneeria sekä sodanaikaiset päälliköt eversti Kalervo Kinnunen ja eversti Reino Rinne. Sodan alkaessa kumpikin olivat luutnantteja, Kinnunen oli pataljoonan päällikkö, Rinne varapäällikkö, Kinnunen oli ollut sodan jälkeen mm. Pariisissa sotilasasiamiehenä. Juhlatilaisuus pidettiin ammattikoulun ravintolassa. Kinnunen piti puheen veteraaneille kiittäen heitä hyvin tehdystä työstä ja hyvästä joukkohengestä. Hän arveli hyvän

hengen johtuneen siitä, että porukka pysy koko ajan samana. Vaihtuvuutta ei ollut ja kaikki annetut tehtävät saatiin kiitettävästi tehtyä. Lopuksi hän totesi: ”tehän sen homman teitte”. Pataljoona oli koottu Pohjois-Savon, Polvijärven ja Heinäveden miehistä.

Kuvat 27 ja 28. Pioneeripataljoona 13. muistomerkki ammattikoulun pihalla.

Käsämän koulu ja ympäristö ovat kylän keskusaluetta. Alakoulun pihassa on sodassa olleen Liperin patteriston (3/KTR2 kenttätykistö, rykmentti 2:n 3. patteristo) muistokivi/laatta. Käsämän ensimmäisen koulun muistokivi löytyy myös paikalta.

Kuva 29.

Käsämän koulun nurmikolla olevan muistomerkin teksti:

TÄÄLTÄ LÄHTI 20.06.1941 LIPERIN PATERISTO III, KTR2, KENTTÄTYKISTÖRYKMENTTI 2:n III PATERISTO ISÄNMAATA PUOLUSTAMAAN PALATEN 15.11.1944

Upseerikylän kaksi asuinrakennusta. Upseerikylän rakennukset olivat isompia, alkuaan neljä, sittemmin kolme ja nyt on vielä kaksi jäljellä Huttulammen rannalla. Vaaleammassa toimii nykyisin eläinlääkäri.

Kuva 34.

Kuva 35a.

Kuva 35b.

Takaharjun Aliupseerikylän 2-3perheen rakennukset (7 kpl) ovat jäljellä. Tässä kaksi perusmallia. Lisäksi on rantasauna, jota voi vuokrata. Niissä on asuttu viime aikoihin asti. Ammattikoululta tänne johtaa ”serpentiinitie”. Takaharjuntie tulee Sotkumantieltä.

Kuva 36.

Kuva 37.

Takaharjun alueen aliupseerikylän rakennukset ovat säilyneet melko hyvin, koska niitä on ollut asumiskäytössä viime aikoihin asti. Maastossa on pari varuskunnan rakennuksen kivijalkaa, joista seuraavat kivijalkakuvat kuvattuna 2019:

Kuva 30a ja 30b. Vasemmalla esikunnan kivijalka (Hopponen mainitsi sen ammusvarastoksi) n. kilometri Luovista länteen. Oikealla hevostallin kivijalka Takaharjun tien varressa. Tämä olisi ollut mahdollinen hevossairaalan paikka, mutta Heino Riikosen mukaan tehtiin vain kivijalka, koska varuskunta toimi vain vähän aikaa.

(Oikeanpuoleinen on ihan tien vieressä, joten myös nähtävyydeksi sopiva. Vasen paikka on maastossa, mutta opastettuna löytyy kyllä.)

Kuoringassa sota-aikana tehtyjä juoksuhautakuvia kuvattuna 2019:

Kuvat 49 ja 50. Yllä olevat kaksi kuvaa Kuorinkajärven kohdalta. Järvi näkyy hyvin harjanteelta. Vanha Kuopion tie menee vierestä Kuoringan levikkeen kohdalla, joten nähtävyydeksi sopivia ja löytyvät hyvin.